

LA VALL DE RIBES
DESAPAREGUDA

RIBAS. Vista general
desde el camino Margarideta

Agustí Dalmau i Font

LA VALL DE RIBES DESAPAREGUDA

 efadós®

LA VALL DE RIBES DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2024

© dels textos: Agustí Dalmau i Font

© del pròleg: Núria Peiris i Pujolar

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Amb el suport de:

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Agraïments:

Estrella Bartrina, Josep Arlà, Josep Costa, Núria Peiris,
Pep Ubach, Pere Claramunt, Ramon Pont, Genís
i Siscu Coll

Fotografia de la portada:

Jesús Mauri Radó / Col·lecció Agustí Dalmau i Font

Fotografia de la portadella:

Autoria desconeguda / Col·lecció Agustí Dalmau i Font

Acrònims:

ACOS (Arxiu Comarcal d'Osona)

AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista
de Catalunya)

CRDI - AJUNTAMENT DE GIRONA (Centre de Recerca
i Difusió de la Imatge - Ajuntament de Girona)

ISBN 978-84-19736-15-4

DL B-1587-2024

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Visions inimaginades

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

El paisatge de l'aigua i de les muntanyes

Pàg. 12

RIBES DE FRESER

Una vila turística del Pirineu

Pàg. 88

CAMPELLES, PARDINES I QUERALBS

El balcó a unes vistes de somni

Pàg. 150

PLANOLES I TOSES

La porta de la Cerdanya

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

VISIONS INIMAGINADES

Núria Peiris i Pujolar · Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic - Arxiu Mas

La dita «març marçot, no m'has mort cap ovella ni cap ovellet. Ja vindràs mes d'abril i me'n mataràs més de mil» la sentia sovint de la iaia.

Els seus records m'amaraven des de ben petita. Quan els germans anaven a peu des de Nevà a Ribes a comprar les taronges i el sucre... Quan el pare els explicava com havien de guardar els xais del llop... Del raval baixaven amb fanalets com cuques de llum per anar a missa pels volts de Nadal... Amb el blat blanc que havia crescut dins dels escons per Setmana Santa

guarnien l'església... Visions imaginades que prenen forma en aquest llibre. Imatges que em transporten a unes vides i uns entorns inexistents o molt canviats. La fotografia antiga es converteix en un ric document per resseguir la nostra petita història, la d'una vall ombrívola i de cims alts i assolellats amb una riquesa paisatgística que sempre ha fet les delícies dels nouvinguts i de la gent que en aquestes fotografies somriu i ens mostra el seu tarannà.

El fred, la neu, els estimballs que els nostres avis van trepitjar cada dia. De feines feixugues i dures però amables, humils i fetes tothora amb l'anhel de tirar endavant i millorar sempre.

Els estiuejants, el tren i els primers vehicles que transformaren a poc a poc una terra senzilla que durant segles va viure, gairebé sense moure's, el pas de la gran història per damunt seu.

En aquest curt període de poc més de cent anys, la fotografia va significar la constatació que un nou món prenia força. El poble anònim i desconegut per als de fora s'aniria transformant fins als *selfies* i *hashtags* que avui manen.

D'aquesta cerca del passat i per gaudir-ne des de la comoditat d'avui, Agustí Dalmau en coneix tot l'entrellat. La incansable tasca de descobriment i el rigor en la seva feina ens presenten en aquest llibre el coneixement didàctic d'un passat pròxim, la curiositat de com era i com es vivia el dia a dia, i la dolcesa d'un abans que no ha de tornar però que ens identifica i ens aferma a la nostra terra.

AUTORIA DESCONEGUDA / COL·LECCIÓ AGUSTÍ DALMAU I FONT

Introducció

EL PAISATGE DE L'AIGUA I DE LES MUNTANYES

Agustí Dalmau i Font · Historiador i arxiver

La vall de Ribes, situada al nord-oest de la comarca del Ripollès, la integren els municipis de Campelles, Pardines, Planoles, Querlals, Ribes de Freser i Toses. L'accés a aquesta contrada pirinenca es fa mitjançant la carretera que transcorre entre Ripoll i Puigcerdà, i de la línia internacional de ferrocarril Barcelona-la Tor de Querol.

Un dels trets de la zona és el medi físic. Així, el paisatge no presenta gaires esplanades i, en contrast, hi ha muntanyes mirem on mirem, i, a més, tres rius també hi han donat personalitat: el Freser, el Rigat i el Segadell. Si bé el territori ha estat poblat des de la prehistòria, no fou fins al període medieval quan es comen-

çaren a crear els pobles al voltant d'esglésies i de castells. La gent subsistia gràcies a l'agricultura, a la cria de bestiar oví i a activitats econòmiques que hi estaven relacionades, a l'explotació dels boscos i a les extraccions de minerals. Per altra banda, els nuclis urbans tenien els carrers i les places de terra, i les cases solien constar de baixos i d'un pis.

A partir de mitjan segle XIX, el paisatge començà a canviar a causa de l'arribada de la gent de ciutat per prendre les aigües de la zona de Montagut. Al seu voltant es construïren equipaments i hotels per donar resposta als visitants. També ajudà al canvi la implantació de fàbriques tèxtils, les explotacions mineres i els atractius de la vall de Núria.

Ribes de Freser, fins a l'esclat de la Guerra Civil, era una destinació turística visitada al llarg de l'any. A això

AUTORIA DESCONEGUDA / COL·LECCIÓ AGUSTÍ DALMAU I FONT

NEVÀ

A la pàgina anterior, el veïnat de Nevà, al municipi de Toses, als anys seixanta. Un fet curiós és la presència de dues esglésies; així, en primer terme es veu la de la Mare de Déu del Carme, del segle XVIII, i a la llunyania, la de Sant Cristòfol, d'origen romànic i actualment en ruïnes.

ESQUIADORS

La pràctica de l'esquí ha estat des de principis del segle XX un dels atractius de la vall de Ribes. A la fotografia, un grup d'esquiadors a l'estació de ferrocarril de Ribes de Freser als anys trenta, probablement amb la intenció d'agafar el cremallera per accedir a Núria un cop han arribat en tren.

AUTORIA DESCONEGUDA / COL·LECCIÓ AGUSTÍ DALMAU I FONT

hi contribuí que acollís el primer campionat d'esports hivernals de Catalunya el 1911, que el tren hi arribés l'any 1919 i que el passeig d'Àngel Guimerà, inaugurat el 1920, es convertís en la zona residencial de la gent forana. No obstant això, la resta de pobles va continuar ancorat en el passat.

La transformació de Ribes per convertir-se en una població moderna va fer que esdevingués atractiva als ulls dels fotògrafs i, sobretot, de les cases editores de postals entre principis del segle XX i els anys trenta. D'aquesta manera, Ribes va convertir-se en una de les viles catalanes més immortalitzades d'aquell període.

Les primeres empreses a editar postals van ser Àngel Toldrà Viazó (A. T. V.), C. Berdoulat, Castañeira y Álvarez, Hauser i Menet, Josep Boixadera (J. B.), Labouche Frères i Thomas. El fotògraf ripollès Jesús Mauri no treballà gaire a la Vall de Ribes, ja que es trobà amb la competència del ribetà Nicolau Coma Llitjós.

La feina de Coma –esmentat en algunes postals com a «N. C. LL.» o «N. Coma Fotógrafo y Relojero»– és present en la majoria d'imatges de Ribes dels primers anys del segle XX. Això s'explica per una constatació: era el professional del territori a qui van recórrer les empreses editores esmentades per fer postals, malgrat que el seu nom no consti enlloc.

Als anys vint s'ha de destacar la tasca duta a terme per l'editor Lucien Roisin, que també utilitzà fotografies de Nicolau Coma, i als anys trenta, a la raó social Zerkowitz. A la postguerra, l'edició de postals fou a càrrec, principalment, de la Impremta Núria, de Ribes, i de les empreses Comercial Prat i Ediciones Sicilia.

El llibre mostra, gràcies a les imatges seleccionades, una vall de Ribes rural, aliena als canvis, i, alhora, el salt urbanístic qualitatiu vers la modernització. Una simbiosi que actualment és ben evident en aquesta part del nostre país, ja que encara manté la seva essència.

RIBES DE FRESER

Una vila turística del Pirineu

Ribes de Freser és el punt de trobada de les carreteres que permeten accedir als altres pobles de la vall. A més, està situat en una fondalada poc assolellada en molts moments de l'any i, sobretot, fresca i humida, realitat propiciada per la confluència dels rius Freser, Rigat i Segadell.

Malgrat això, la vila ha mantingut una relació molt estreta amb el turisme des de la segona meitat del segle XIX, que, de fet, n'ha esdevingut el motor econòmic. El paisatge, l'arribada del ferrocarril i, sobretot, la qualitat de l'aigua de les fonts van fer de reclam de la gent de ciutat. Aquest impuls va comportar la transformació urbanística de Ribes de Freser, que deixà de ser un poble rural per esdevenir un lloc d'estiueig.

La construcció del tren cremallera de Núria, la potenciació del turisme a partir de mitjan segle XX i la proximitat a les estacions d'esquí han estat clau per mantenir l'etiqueta de vila turística fins a l'actualitat.

ESTIUJANTS

Un grup d'estiujants pertanyents a la burgesia barcelonina davant de l'Hotel La Corba als anys deu del segle xx. La reputació de l'establiment, construït a la segona meitat del segle XIX, feia que fins i tot s'hi hostatgessin capellans, que durant l'estada practicaven l'excursionisme per la vall de Ribes. A aquesta realitat hi ajudava que hi hagués una capella dedicada a la Mare de Déu de la Salut a la part posterior de l'immoble. Entre els residents ocasionals cal esmentar Jacint Verdaguer, que, segurament, va escriure alguns textos de la seva obra a La Corba, on passà uns quants dies l'octubre del 1881.

AUTORIA DESCONEGUDA / COL·LECCIÓ RICARD ROCA FARRAN

